

המאבק בין ישראל לחזבאללה על משוואת ההרתעה

אורנה מזרחי ויורם שוייצר

האירועים בצפון מהווים פרק נוסף במאבק הנמשך בין ישראל לחזבאללה על עיצוב משוואת ההרתעה ביניהם. מאז 2006, בצד ההיערכות לעימות צבאי נרחב נוסף בעתיד, עיצבו שני הצדדים – המנהלים מערכה קינטית ותודעתית - את כללי המשחק של מאזן ההרתעה ההדדי לאורך גבול ישראל-לבנון. ההתפתחויות האחרונות ממחישות כי חזבאללה מנסה להרחיב את משוואת ההרתעה עם ישראל לזירה הסורית, גם בשירות "הציר השיעי", כדי לייצר חזית נוספת מול ישראל ולאפשר את המשך הברחת אמצעי הלחימה המתקדמים ללבנון, הגם שהוא מתקשה בכך. אמנם לישראל ולחזבאללה אין עניין במערכה רחבה, שצפוי כי בניגוד לעבר תכלול לחימה בשתי חזיתות: הלבנונית והסורית. אך המאבק על משוואת ההרתעה יימשך והסבב הנוכחי עלול להובילם לעימות מוגבל ומתמשך. חזבאללה עלול לבחור בהתגוששות זו כדי להסיט את תשומת הלב מהמצב הקשה בלבנון, הקורסת כלכלית, ומהביקורת המופנית כלפיו. למרות זאת, ישראל נדרשת להתמיד באסטרטגיה המב"מ שאימצה לצמצום ושיבוש הנוכחות הצבאית של איראן ושלוחיה בסוריה ולמניעת העברות אמל"ח לחזבאללה, בדגש על רכיבים קריטיים של פרויקט דיוק הטילים.

ראשיתו של הסבב הנוכחי בין ישראל לחזבאללה במסרים שהועברו בשם הארגון, כי בכוונתו לנקום על הריגתו של הפעיל עלי מוחסיין כמאל בהתקפה שיוחסה לישראל ליד שדה התעופה דמשק (20 ביולי). המסרים הובילו להגברת הערנות והמוכנות של צה"ל לאורך הגבול, וכאשר חזבאללה מימש את האיום ושיגר ב-27 ביולי חוליה שחצתה את הגבול באזור הר דב, במטרה להרוג חיילים במוצב ישראלי, בצה"ל בחרו לסכלה באמצעות ירי לעברה כדי להניסה חזרה ללבנון בלי להרוג את אנשיה. לצד זאת, ראש הממשלה בנימין נתניהו ושר הביטחון בני גנץ חזרו והזהירו כי ניסיון פיגוע נוסף מצד חזבאללה יענה ביד קשה. התגובה הישראלית גררה ביקורת בחלקים בציבור בישראל, גם לאחר שהרמטכ"ל אביב כוכבי הבהיר כי הכוונה היתה לשבש ולא להרוג על מנת לא להרחיב את העימות. חזבאללה מצדו הכחיש את עצם האירוע ודוברים מטעמו אף איימו כי כוונתו לגבות מישראל מחיר דמים בעינה עומדת.

לא ברורה הזיקה בין ניסיון הנחת המטענים (3 באוגוסט) על ידי חולייה בת ארבעה אנשים, שסוכל על ידי צה"ל, שגם חיסל את חברי החוליה, לבין המתרחש עם חזבאללה. ההערכה בישראל היא שאיראן עמדה מאחורי ניסיון הפיגוע, וישראל מיהרה להגיב גם בתקיפת יעדים של הצבא הסורי. אירוע זה ממחיש את הקשר ההדוק בין גורמי הציר השיעי במאבק מול ישראל, ובה בעת חידד את ההבדל הקיים במשוואת ההרתעה בין החזית הסורית ללבנונית.

רצף האירועים בזירה הלבנונית מצביע שוב על החשיבות שמייחס חזבאללה ל"משוואת ההרתעה" הקיימת בינו לבין ישראל, והוא פועל להרחיבה. אם בעבר משוואה זו כללה תגובה לפעולה ישראלית במרחב הלבנוני בלבד, בשנה האחרונה הארגון, המבקש למנוע את התקפותיה הנמשכות

של ישראל בסוריה, המתבצעות בעיקר נגד העברות אמל"ח עברו, הוסיף רכיב נוסף למשוואה והזהיר, כי כל פגיעה בפעיליו בסוריה תוביל גם היא לתגובה מצידו. נסראללה מנסה לכפות משוואה זו החל מספטמבר אשתקד: ב-1 בספטמבר שוגר טיל נ"ט על רכב צה"לי באזור אביבים כתגובה לתקיפת רחפנים את פרויקט דיוק הטיילים בדאחיה, שיוחסה לישראל, ולתקיפה בסוריה של חוליה של "הציר השיעי" שעמדה לשגר רחפני תקיפה לעבר ישראל ובה נהרגו גם שני אנשי חזבאללה.

חזבאללה פועל כארגון התנגדות לבנוני, המגן על ריבונותה של לבנון מפני התוקפנות הישראלית, אך גם כרכיב מרכזי ב"ציר השיעי", הדואג לאינטרסים של שותפיו - איראן וסוריה, כפי שמשתקף בנאום שנשא נסראללה לציון 20 שנה לנסיגת צה"ל מלבנון (25 במאי 2020). הוא התייחס ישירות למשוואת ההרתעה בסוריה ובלבנון ותיאר אותה כדינמית, מתפתחת ומשפיעה גם על פעילותה של ישראל בסוריה, בניסיונו לייצר חיבור ברור בין שתי הזירות. לטענתו, בתקיפותיה בסוריה נמנעת ישראל מלפגוע ב"לוחמים" בשל חשש מתגובה של חזבאללה או סוריה, וכי ניכר שינוי בהתנהלות הישראלית בעקבות פעולת חזבאללה ב-1 בספטמבר 2019. כן הזכיר נסראללה את תקיפת הרכב של הארגון בגבול סוריה-לבנון (15 באפריל 2020) על ידי ישראל, כשצה"ל נמנע מלפגוע ביושבי "בשל החשש מתגובת חזבאללה". (בעקבות הפגיעה ברכב, שישראל לא נטלה עליה אחריות, חזבאללה שיגר מסר אזהרה מצידו על ידי פריצת גדר הגבול בין ישראל ללבנון בשלושה מקומות הסמוכים לשובי הגבול בישראל).

בנאום זה נסראללה הסביר, כי חזבאללה וסוריה מאמצים לפי שעה "סבלנות אסטרטגית" עד להשלמת המערכה בסוריה, אך נראה כי מערך השיקולים המנחה את פעילות הארגון מול ישראל הינו רחב הרבה יותר. הוא כולל צורך לשמר את מעמדו ועצמאותו של הארגון בלבנון ואת המשך התעצמותו הצבאית נוכח הלחץ הכבד המופעל עליו בעת הנוכחית מבית ומחוץ, לצד הציפייה של פטרוניתו איראן כי הארגון ייקח בחשבון גם את צרכיה ומצוקותיה. גורם משפיע מרכזי הינו מצבה הפנימי המתדרדר והולך של לבנון, אשר הארגון מהווה רכיב דומיננטי בהנהגתה. לבנון נתונה במשבר משולש: כלכלי; פוליטי ובריאותי, שלא ידעה כמותו. הממשלה, שחזבאללה היה השותף המרכזי להרכבתה (ינואר 2020), משותקת ואיננה מספקת כל מענה לצרכים הדחופים של תושבי המדינה. בסוף יולי פרץ בלבנון הגל השני של מגפת הקורונה ומערכת הבריאות הקורסת איננה מסוגלת להתמודד עימו. תנאי החיים של תושבי לבנון קשים מנשוא, ההפגנות ברחובות נמשכות, והביקורת הפנימית על חזבאללה הולכת וגוברת.

בסד הלחצים הפועלים על הארגון בלטה לאחרונה קריאתו יוצאת הדופן של הפטריארך המרוני בשארה אלראעי (אמצע יולי) להגדרת לבנון כמדינה ניטרלית, שאיננה מעורבת בסכסוכים האזוריים (במשתמע - ביקורת על חזבאללה הנלחם בסוריה). חזבאללה לא הגיב רשמית לקריאה זו של סמכות דתית בכירה, אך יזם ביקורת נגדית קשה מצד תומכיו על שום האיום הגלום בה למעמדו העצמאי ולמחויבותו ל"ציר השיעי". יוזכר, כי ב-7 באוגוסט אמורה להתפרסם גם הכרעתו של הטריבונל הבינלאומי שדן באישום ארבעה פעילי חזבאללה ברצח ראש הממשלה לשעבר של לבנון, רפיק חרירי, העשויה להדהד שוב את הביקורת על הארגון.

בנסיבות אלה נראה כי חזבאללה שואף להימנע מהידרדרות לעימות צבאי נרחב עם ישראל, ועדיין הוא נתון בדילמה: כיצד לשמר את משוואת ההרתעה הקיימת ולהרחיבה גם לזירה הסורית, בלי

שתגובותיו לפעילות הישראלית יסלימו לכדי מלחמה רחבה, אשר תוצאותיה צפויות להיות הרסניות למדינה הלבנונית, לארגון עצמו ולשותפיו ל"ציר השיעי". במאזן ההשגים נראה, כי הארגון נוחל הצלחה חלקית בלבד. אמנם קיים מאזן הרתעה בגבול הלבנוני וצה"ל נמנע מפעילות נרחבת בשטחה הריבוני של לבנון ומפגיעה בפעילי הארגון ובאזרחים לבנונים, אך מאזן זה שברירי וחלקי: די להזכיר את התקיפה בדאחיה נגד פרויקט הדיוק המיוחסת לישראל, את המשך הפעילות האווירית של צה"ל במרחב הלבנוני לצרכים מודיעיניים ומבצעיים (כולל לצורך תקיפות בסוריה) ואת פעילות המב"מ (המערכה בין המלחמות) האינטנסיבית בסוריה לעצירת משלוחי הנשק מאיראן לחזבאללה. עד כה, לא עלה בידי הארגון להרחיב את משוואת ההרתעה לסוריה. ישראל מפגינה נחישות למנוע ממנו הישג זה, כפי שמשתקף בתגובת צה"ל לניסיון הנחת מטענים של חולייה בגבול הסורי ב-3 באוגוסט (ירי ישיר על המחבלים ותקיפה של יעדי צבא סוריה).

אמנם, ישראל הצליחה לסכל את מהלכי חיזבאללה בסבב זה, אך "הכדור" נמצא עתה במגרשו של הארגון, הנדרש להחליט אם לבצע פעולה נוספת נגד ישראל בגבול לבנון בתקופה הקרובה. נסראללה מגלה נחישות לקבע את כללי המשחק ולכפותם על ישראל, אך גם שוקל היטב את צעדיו ושומר על עמימות לגבי תגובותיו ומהלכיו בעתיד (כפי הנראה גם בשל הכישלון לגבות מחיר דמים מישראל, עד כה). על מנת לשמר את מאזן ההרתעה, על פי פרשנותו המרחיבה, חיזבאללה איננו נרתע מנטילת סיכונים. שהרי, אם החולייה ששוגרה להר דב (ב-27 ביולי) הייתה נוחלת הצלחה ופוגעת בחיילי צה"ל, התגובה הישראלית עלולה היתה להיות קשה ולהוביל לסבב אלים. עם זאת, אין לשלול לחלוטין את האפשרות, כי דווקא בשל מצוקתו בעת הזו, חיזבאללה יחתור להסיט את תשומת הלב הציבורית בלבנון לחיכוך צבאי עם ישראל, כדי לחזק את מעמדו כ"מגן לבנון" וכמוביל "ההתנגדות". לכן, יתכן שיבקש לשמר את המתוחות לאורך גבול ישראל לבנון לאורך זמן.

לישראל מצידה אינטרס אסטרטגי להמשיך בפעילותה במרחב הסורי המיועדת לצמצם את הנוכחות הצבאית של איראן ושלוחיה בסוריה ולמנוע משלוחי אמל"ח לחזבאללה, בדגש על סיכול פרויקט דיוק הטילים. עם זאת, אין לישראל עניין בהארכתו של הסבב הנוכחי ובריתוק כוחותיה לגבול הלבנוני, במיוחד בעיתוי הנוכחי, כשאינה מעוניינת להיקלע למערכה רחבה בצפון, העלולה לכלול לחימה בשתי חזיתות, הסורית והלבנונית במקביל. עם זאת, נראה, כי מצבם העגום של חיזבאללה ושל שותפיו ל"ציר השיעי" מאפשרים לישראל להתמיד באסטרטגיה שאימצה, שבמוקדה המשך המב"מ בסוריה כדי למנוע את הפיכתה לזירה מאיימת כזו הלבנונית, בצד תגובה נחושה לכל מהלך של חיזבאללה לאורך הגבול. לכן, גם אם הסבב הנוכחי הסתיים כבר, הרי שהמערכה המתמשכת בין הצדדים על עיצוב משוואת ההרתעה לא תמה ולא תגיע לסיומה בקרוב. זאת, לנוכח נחישותם של חיזבאללה ושותפיו ל"ציר השיעי" להמשיך בהתבססות בסוריה ובהעברות האמל"ח המדויק ללבנון – מאמצים ומהלכים שישראל נחושה לבלום.